

**ДРУКОВАНІ КАТАЛОГИ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ ст.
ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ
МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКЦІЙ
ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Постановка проблеми. Харківський університет, заснований 1805 р. В. Казаніним, вже на час свого відкриття володів значною мистецькою збіркою. Це була колекція графічних робіт західноєвропейських художників петербурзького бібліографа Ф. Аделунга, яка мала прислужитися рисувальним класам університету. Подальша ціла низка придбань та пожертвувань зумовила створення на початку 1840-х університетського Кабінету красних мистецтв, який з 1861 р. отримав статус музею. Найбільшими у його зібранні були приватні колекції вихованців університету І. Бецького, А. Алфьорова, А. Матушинського, пожертвовані у другій половині ХІХ ст. [1].

Головним джерелом у дослідженні перших мистецьких колекцій Слобідської України є каталоги, надруковані у ХІХ — на початку ХХ ст. Вони і дотепер не втратили свого наукового значення. Саме завдяки ним можна простежити зростання й якісні зміни складу університетського зібрання, яке мало досить вагоме значення у вивченні історії і теорії мистецтва студентами й учнями художніх шкіл, у процесі становлення мистецького музейництва й університетської мистецтвознавчої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Друковані каталоги мистецьких колекцій Харківського університету дотепер не були предметом окремого дослідження. Вперше про них і їхніх укладачів йдеться у працях Є. Редіна, присвячених висвітленню діяльності Музею красних мистецтв та старожитностей Харківського університету. Редін, перший професійний мистецтвознавець університету, завідувач університетським музеєм у 1893–1908 рр., добре усвідомлював значення каталогів для обліку, зберігання творів мистецтва, для вивчення історії створення музею та формування його колекцій. Перші каталоги були передруковані у його роботах.

Сучасними дослідниками С. Побожієм, Г. Фісан деякі з каталогів розглядалися у контексті досліджень з історії мистецтвознавчої школи Харківського університету, художньої колекції Харкова.

Мета дослідження. Систематизувати та проаналізувати мистецькі каталоги, надруковані у ХІХ — на початку ХХ ст. на Слобожанщині, у хронологічному порядку прослідкувати їхній якісний зріст від описових до таких, що мали науковий рівень, навести відомості про укладачів.

Результати дослідження. Літературні джерела засвідчують, що до появи перших надрукованих каталогів мистецьких колекцій Харківського університету, існували рукописні. Перший, про який згадується, — «обширный систематический каталог на латинском языке» колекції мюнц-кабінету було укладено 1826 р. за часів завідування кабінетом у 1826–1831 рр. професора Даниловича. Надалі, за часів завідування у 1836–1849 рр. професора А. Валицького, складені каталоги «статуй, бюстов, редкостей, пинакотеки» [2, с. 94–95]. Натомість жодний з означених чи створених пізніше рукописних каталогів до сьогодні не зберігся.

1845 р. в університетській типографії було видруковано перший каталог — «Каталог рисовальных образцов Императорского Харьковского университета». Щоправда, він охоплював не всю існуючу на той час при університеті колекцію, а лише зібрання взірців для малюнка — 136 номерів, яке знаходилося у рисувальних класах і використовувалося у навчальних цілях. У виданні не має вказівки на укладача каталогу, але, ймовірно, зробив цю роботу Сергій Чиріков. Вихованець Петербурзької академії мистецтв у 1815–1819 рр. (за успіхи «в историческом и живописном художестве» нагороджений званням вільного художника), він був учителем малювання в університеті у 1844–1859 рр. [3, с. 88]. Викладачі «приемних мистецтв» — вчителі малювання завідували збіркою кабінету рисування та живопису [3, с. 92].

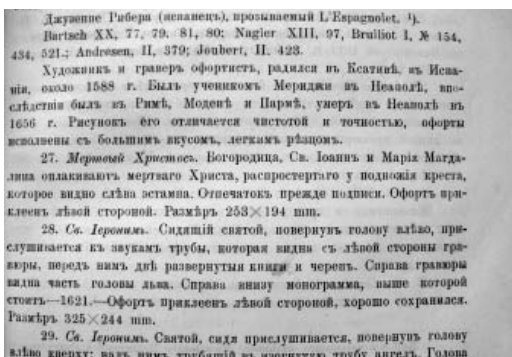
Аналіз каталогу, приводить до висновку, що його створення передбачало дві цілі. Передусім він був необхідний у навчальному процесі: колекція рисувальних класів використовувалася як наочний посібник у викладанні мистецьких дисциплін. Отже, значні надходження до Харківського університету, що мали місце протягом 1805–1845 рр. потрібно було систематизувати і зробити зручними у використанні. Другим завданням укладача, безперечно, було прагнення познайомити бажаючих зі збіркою.

Досить різномірний матеріал колекції рисувальних класів у каталозі розподілено за різними критеріями: за технікою (гравюри різцем, «под английскую тушевку, под манер карандаша древних и новейших художников», літографії), за жанрами (історичні картини, ландшафти, статуї), за часом створення оригіналів («с картин древних художников»), за місцем знаходження оригіналів («с картин, находящихся в Эрмитаже»). Всього каталог мав 14 розділів. У кількох розділах йшлося про літографії, гравюри та рисунки голів і фігур з картин та статуй із зазначенням авторів оригіналів і граверів — Мейера, Чернецова,

Титульна сторінка і фрагмент сторінки каталогу 1911 року

Каталог 1877 року

Погонкіна, Єрофєєва, Васильєва, Войнова, Бельського, Житкова, Кунєго, Лефєвра, Бертрана, Ламбера, Ноєля та інш. Серед відомих авторів оригіналів — Леонардо да Вінчі, Рафаєль, Г. Рєні, Ю. Романо, Пуссен, Рубєнс, Доменікіно, Корреджо, Вотьє та інш. Невеликий розділ склали естампи зі знаменитих картин на біблійні сюжети: «Тайної вечєрі» Леонардо да Вінчі, «Сікстинської мадонни» та «Преображення» Рафаєля, «Зняття з хрєста» Рубєнса. В окремі розділи виділено літографії з картин російських художників Брюллова, Шебуєва, Бруні, Варнека, Єгорова, Басіна (всього 10), літографії з картин видатних художників, що знаходилися в Ермітажі: Рафаєля, Веронєзе, Мароті, Доу, Долчє та інш. Два розділи склали зразки для початкової школи малювання — гравіровані збірки рисунків Т. Рєвердена, Іванова, літографовані етюдї ландшафтів, голів конєй рїзних порід, рисунки з анатомії. В окремий розділ каталогу занєсєно шість скульптурних копій: античного мистецтва («Вєнера Медицєйська», «Вєнера Каліпігос», «Мєркурій») та робіт Канови («Гєба», «Флора»).

Каталог дає уявлення про мистецьку збірку рисувальних класів не тільки Харківського університету. Подібні збірки мали також інші університети. Рисувальні класи університетів діяли за програмою Петербурзької академії мистецтв і застосовували метод, який був законом усіх академічних шкіл: рисування античних статуй, копіювання творів, доки відомі ідеали завершеності форми не зафіксуються у свідомості, щоби потім інстинктивно підпорядковувати реальні зримі форми канонам, закарбованим у пам'яті [4, с. 167].

Каталог допомагає зрозуміти ще одне, не менш важливе, значення збірки рисувальних класів: «Перечисленные образцы — хотя почти все исключительно предметы литографского и гравировального искусства, но прекрасного подбора не только для целей преподавания рисования, но и для художественного наслаждения» [3, с. 91], для розвитку мистецьких смаків.

З огляду на те, що в університеті свідомо виховували інтерес до мистецтва (лекції з історії мистецтва, уроки малювання, поповнення мистецької колекції, створення Кабінету красних мистецтв), не дивують подальші щедрі дарунки Альма матір вихованців університету: І. Бецького, А. Алфьорова, А. Матушинського.

Заради примноження, підсилення університетської збірки від Бецького у 1856–1858 рр. надходить колекція живописних творів італійських художників. Перша частина надходження — 171 робота започаткувала вже 1857 р. Картинну галерею університету. 1858 р. був надрукований «Каталог картинной галереи Императорского Харьковского университета», який мав і розширену назву: «Каталог картинам разных итальянских школ, преимущественно XVI–XVII столетий, собранных во Флоренции и принесенных в дар Императорскому Харьковскому университету членом-корреспондентом онаго, коллежским секретарем И. Е. Бецким в 1857 году». Укладачем його був професор Матвій Протопопов (1794–1857), згідно з проханням дарувальника і за дорученням Ради університету: «желательно, чтобы оно [собрание картин] оставалось с точными по возможности описаниями» [2, с. 60]. М. Протопопов, вихованець історико-філологічного й юридичного факультетів Харківського університету, доктор філософії. Він знав Бецького, коли той був студентом, дав йому високу оцінку як людини з витонченим смаком і особливою любов'ю до живопису. Саме Протопопов вів переписку з Бецьким на предмет передання колекції університету.

Каталог, упорядкований згідно реєстрам наданим Бецьким, відображав напрямок подарованої збірки як колекції живописних картин, необхідної для навчального процесу. Здебільшого це були етюди й ескізи. Вони цінні тим, що демонструють самий процес творчості старих майстрів, а крім того, як висловлювався з цього приводу сам Бецький, «оригинальны и потому ценны, относительно, все боцетты. Копии с боцеттов никогда никто не снимал» [3, с. 12].

У каталозі вказано назви робіт, автора чи школу, зазначені оригінали, боцетто, копії, щодо деяких картин наявні додаткові відомості (реставрації, написи, знаходження оригіналу). Каталог ще не мав характеру наукового видання: у ньому не зазначені розміри, техніка, матеріал творів, підписи художників тощо. За своєю структурою він відноситься до типу каталогів, які з'являються у першій половині ХІХ ст. і наближаються до інвентарних описів речей [6, с. 22].

Наукову каталогізацію зібрання Музею красних мистецтв і старожитностей (так з 1861 р. зветься Кабінет мистецтв, значно збагачений завдяки колекції Бецького) було започатковано за часів завідування музеєм у 1868–1882 рр. професора О. Потєбні, відомого вченого-мовознавця. Протягом 1870–1883 рр. було надруковано три випуски *«Указателя произведений, хранящихся в Музее изящных искусств при Императорском Харьковском университете»*.

«Выпуск I. Скульптура» — покажчик скульптурних творів, був упорядкований 1870 р. за участі професора юридичного факультету Дмитра Каченовського (1827–1872), вихованця Харківського університету, відомого в Європі спеціаліста у галузі міжнародного морського права. Блискуче освічений, він знав європейські мови й латинь, вивчав історію образотворчого мистецтва, був автором робіт, присвячених італійському мистецтву епохи Відродження. Подорожуючи країнами Західної Європи, Каченовський відвідував картинні галереї, музеї, був ознайомлений з каталогами європейських зібрань.

Прагнення систематизувати матеріал, надати йому науковості — риси характерні для праць Каченовського, у повній мірі можна віднести й до укладеного за його участі каталогу. Він містив три розділи: «стародавньої скульптури, середніх віків та епохи Відродження, нової скульптури», які охоплювали всю колекцію у відповідності до хронологічних рамок. Важливими рисами каталогу є опис у відповідності до надходження із зазначенням окремих збірок, вказівка на місце зберігання оригіналів, зазначення національних шкіл, в деяких випадках якості творів. У першому розділі розміщено перелік китайських та єгипетських статуєток, зліпків грецької і римської скульптури, надісланих з Петербурзької академії мистецтв, а також опис отриманої 1861 р. колекції зліпків з антиків (кількістю 88) берлінського проф. Цана. У другому розділі — опис колекції зліпків з творів зі слонової кістки II–XVI ст. (кількістю 123), що надійшла від Еронделева товариства любителів мистецтва у Лондоні.

Мистецтвознавчий інтерес становив додаток до каталогу — «Історична записка про художні вироби зі слонової кістки». Це була передрукована стаття професора історії мистецтв Кембризького університету Вайатта, присвячена огляду скульптурних виробів кращих майстрів цього мистецтва.

Наступні два випуски покажчика присвячені живопису, графіці та гравюрі. Їх упорядкував Григорій Чиріков (1835–1881), «работавший неустанно и с ис-

тинной любовью, выдающейся энергией...», який був зберігачем музею з 1872 р. і до кінця життя [2, с. 96]. Г. Чиріков, син художника С. Чирікова, відомий краєзнавець і бібліограф. Після закінчення фізико-математичного факультету Харківського університету, викладав природничі науки, працював помічником бібліотекаря. Автор літературних, історичних розвідок, присвячених Слобідському краю, Харківському університету.

«Випуск II. Живопись. Акварели и рисунки» було надруковано 1877 р. за пропозицією О. Потебні. Він укладений на основі рукописних каталогів «всех акварелей и части гравюр», складених трохи раніше О. Потебнею разом з Г. Чиріковим [7, с. 135]. У цьому випуску покажчика описується 280 творів живопису (з них — 189 картин з колекції Бецького, 50 — з колекції Альфорова, інші надходження різних років) та 482 номери акварелі й рисунків (з колекцій Альфорова й Аделунга), більша частина з яких належить до флорентійської, болонської, голландської і фламандської шкіл.

До укладання каталогу Г. Чиріков поставився дуже серйозно. У передмові упорядник зазначив, що користувався словниками художників та монограмістів Наглера, Мюллера, каталогами Ермітажу, Петербурзької академії мистецтв, Лувру та інш. Він консультувався з І. Бецьким, який надав йому відомості про свою колекцію й висловив ставлення до багатьох робіт. Завдяки такій кропіткій роботі «музей имеет ценные указатели ... в них даны краткие, но точные описания произведений искусства, краткие сведения о художнике, школе, к которой он относится» [2, с. 97]. Схема подачі матеріалу була такою: назва, опис твору, підпис художника, рік створення, матеріал, розміри у футах і дюймах, джерело надходження та довідка про художника. Якщо робота не мала підпису, укладач зазначав школу та століття. Завершував каталог алфавітний покажчик граверів і художників.

Каталог містив складену Чиріковим історичну «Записку про походження і склад музею красних мистецтв», яка є важливим джерелом з історії створення музею і формування його колекції. Для її написання Чиріков використав усі наявні архівні та документальні матеріали, листи дарувальників Бецького, Альфорова, статті, що мали відношення до музею.

За схемою другого випуску упорядкований і «Випуск III. Гравюры, офорты, хромолитографии и проч. Отдел I. Коллекция эстампов Фридриха Аделунга», надрукований 1883 р. вже після смерті Чирікова. У ньому описано 1297 гравюр відповідно до національних шкіл та століть. Незначні відмінності у подачі матеріалу (порівнюючи з другим випуском) все ж були. Так, розміри робіт вказані у мм, немає алфавітного додатку граверів і художників. Важливим елементом обох покажчиків, складених Чиріковим, були вказівки щодо авторських підписів.

Г. Чиріков зробив значний внесок у систему вивчення та користування мистецькими збірками. Є. Редін, зайнявши посаду завідуючого музеєм, високо оцінив його працю, бо як спеціаліст знав наскільки цінний матеріал той зібрав, наскільки якісно опрацював усі доступні джерела: «Конечно — Чиріков не был специалистом, историком искусства, несомненно в его справках могут найтись ошибки. Но несмотря на это, труд, совершенный им, высокополезен, и представляет незаменимое руководство для ознакомления со значительной частью произведений искусства, составляющих основу и действительное украшение музея» [2, с. 97]. Продовженням покажчика гравюри мав бути опис колекції гравюр А. Алфьорова. Була проведена початкова робота, але внаслідок важкої хвороби і смерті Чирікова це було зроблено значно пізніше.

1890 р. був укладений *«Каталог книг и художественных собраний, находящихся в музее изящных искусств и древностей при Императорском Харьковском университете (до 1890 года)»*. Він містив перелік усіх видань з мистецтва, якими володів музей, упорядкованих за розділами: довідковий (словники, каталоги, путівники музеїв); видання з теорії та історії мистецтв; мистецькі збірники (рисунок, гравюри, альбоми); біографії, мемуари, спогади; журнали й періодичні видання; літографії. Цей каталог вказує на бібліографію, якою послуговувалися укладачі при складанні більш розлогіх мистецьких каталогів університетського зібрання.

Достеменно невідомо, хто склав каталог 1890 року. Завідувачем музею у 1886–1893 рр. був професор Г. Шульц. У цей період почалося, як зазначає Редін, систематичне поповнення бібліотеки музею [2, с. 106]. Помічником Шульца став Іван Сокальський, професор університету, помічник бібліотекаря

Університетський музей. Фото О. Іваницького, 1905

університету. Зважаючи на те, що метою каталогу було упорядкування й систематизація книг і гравюр музею, ймовірно, що саме Сокальський склав цей каталог.

У каталозі вказані колекції гравюр, котрі зберігалися разом з друкованими виданнями. Наприклад: «Гравюры, принесенные в дар Харьковскому музею изящных искусств Иваном Бецким 17/23 октября 1873 в количестве 132-х» или «Chodowiecki D. Auswahl aus des Kuenstlers schoensten kuerferstichen Sammlung I (136 Stiche), N. Folge (155 Stiche), Berlin (60 листов фототипий)».

Наступний каталог був упорядкований Єгором Редіним (1863–1909) і надрукований 1895 р. — «Каталог библиотеки Императорского Харьковского университета: Отделение Библиотека А. М. Матушинского». Є. Редін — професор Харківського університету, перший фахівець з історії і теорії мистецтв університету, засновник харківської університетської школи мистецтвознавства, член історико-філологічного Товариства університету, один з організаторів XII Археологічного з'їзду у Харкові. Очоливши 1893 р. Музей красних мистецтв і старожитностей, він багато зробив для вивчення й поповнення його колекції.

Каталог, складений Редіним, починається з короткого нарису про колекціонера А. Матушинського, містить його фотографію. У каталозі описані видання з мистецтва, гравюри та частина фотографій, які надійшли до Харкова 1886 р. за його заповітом.

Каталог має кілька розділів. Найбільший за обсягом — алфавітний покажчик книг з мистецтва російською мовою (всього 355) та іноземних видань (більше 1500). Другий розділ — тематичний покажчик. У колекції Матушинського були твори із загальних питань історії мистецтва, з історії класичного мистецтва, мистецтва середньовіччя і Візантії, східних народів, епохи Відродження, нового часу, російського мистецтва, словники, каталоги, путівники музеїв, виставок, бібліотек.

Окремий розділ каталогу містить перелік фотографій та гравюр. Він структурований за алфавітом авторів із зазначенням назви твору, часу створення й папки зберігання. У переліку гравюр — роботи Бутона, Вільсона, Гро, Аша, Леслі, Лідера, Остаде, Шаплена, Шеффера, Ф. Йордана, Пожалостіна та інш. з оригіналів Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Тиціана, Гольбейна, Корреджо, Мурильо, Брюллова, Реліна, Перова та інш., також гравюра Шишкіна з власної картини.

Роботу з укладання каталогу колекції гравюр А. Алфьорова, розпочату Г. Чиріковим, на початку ХХ ст., продовжив студент юридичного факультету Харківського університету Микола Черноволот під керівництвом Є. Редіна. Його праця «Коллекция гравюр А. Н. Алфорова. Общий обзор, оценка и ката-

лог еї», видрукована 1911 року, дістала високої оцінки. Важливою є передмова до каталогу, в якій укладач пояснює як була зорганізована робота й подає назви 50-ти видань, якими він користувався. Серед них — довідники з історії та техніки гравірувального мистецтва Весселі, Сомова, енциклопедичні словники граверів Барча, Наглера, каталоги гравюр Берлінського музею, Московського Рум'янцевського музею, Національної пражської бібліотеки, Делаборда, Ровінського (ці видання знаходились у бібліотеці А. Алфьорова, яку він також заповідав університетові).

Каталог містить нарис про колекціонера, уривки з листів Алфьорова, в яких розкрито цілі й процес колекціонування. У загальному огляді колекції Черноволот подав такі ґрунтовні відомості про розвиток гравюри, національні школи, творчість граверів, що каталог міг бути використаний як посібник для вивчення історії граверного мистецтва.

Всього у каталозі описано 2255 номерів гравюр 233 граверів, що презентують всі існуючі граверні школи, за виключенням іспанської. Безперечно, Черноволот мав за взірць наукові каталоги, на які він орієнтувався. Але власне його заслугою є аналіз стану самих гравюр з вказівками щодо різних стадій закінченості відбитків, їх подібності чи відмінності. Опис гравюр зроблено за такою схемою: автор, література та відомості про автора, назва твору, опис із зазначенням підписів, написів, техніки, розмірів, ступеню закінченості та якості.

У каталозі вказано літературу про авторів, вміщено фотографії творів на 34 сторінках. Цінний матеріал міститься у додатках: назви шкіл, іменні покажчики граверів, художників, гравірованих портретів. Загалом об'єм і рівень виконаної роботи, системність і стрункість у викладенні матеріалу, наявність великої кількості довідкових матеріалів — все це відзначає останній з розглянутих каталогів як найбільш науково побудований і досконалий.

Висновки. Друковані каталоги ХІХ — початку ХХ ст. дають досить вичерпну інформацію про склад і цінність мистецьких колекцій Харківського університету. Особливістю каталогів є те, що вони зберегли приналежність творів до певної збірки: рисувальних класів, Бецького, Аделунга, Алфьорова, Матушинського. Разом з тим, можемо констатувати, що каталоги є мистецтвознавчими працями, які дедалі ускладнюючись, відображають процес становлення університетської науки про мистецтво.

Нині мистецька колекція Музею красних мистецтв і старожитностей Харківського університету знаходиться у складі зібрання Харківського художнього музею. Переважна її частина є основою колекції західноєвропейського мистецтва; 16 живописних та 23 графічні твори входять до збірки вітчизняного мистецтва. Наразі для сучасних науковців, музейників каталоги ХІХ — початку ХХ ст. зберігають актуальність. Вони є визначальними у вивченні втрат колек-

цій, що входили до університетського музею, аналізуванні їхнього сучасного стану. Ними послуговуються у проведенні атрибуцій, дослідженнях з історії колекціонування на Слобожанщині.

Перспективи подальших досліджень пов'язані зі встановленням та опрацюванням джерел, в яких йдеться про долю мистецьких колекцій Харківського університету у найменш вивчений період — з 1917 року, початку визвольних змагань в Україні, до 1934 р. — року надходження колекцій до Української картинної галереї.

Перелік каталогів

1) Каталог рисовальных образцов Императорского Харьковского университета. — Харьков, 1845. — 6 с.

2) Каталог картинной галереи Императорского Харьковского университета. — Харьков, 1858. — 22 с.

3) Указатель произведений, хранящихся в Музее изящных искусств при Императорском Харьковском университете.

Вып. I. Скульптура. — Харьков, 1870. — 75 с.

Вып. II. Живопись. Масляные краски. Акварели и рисунки / Сост. Г. С. Чириков. — Харьков, 1877. — 251 с.

Вып. III. Гравюры, офорты, хромолитографии и проч. Отд. I. Коллекция эстампов Фридриха Аделунга / Сост. Г. С. Чириков. — Харьков, 1883. — 194 с.

4) Каталог книг и художественных собраний, находящихся в музее изящных искусств и древностей при Императорском Харьковском университете (до 1890 года). — Харьков, 1890. — 40 с.

5) Каталог библиотеки Императорского Харьковского университета: Отделение «Библиотека А. М. Матушинского». — Харьков, 1895. — 104 с.; фото.

6) Музей изящных искусств и древностей Императорского Харьковского университета. Коллекция гравюр А. Н. Алферова: Общий обзор, оценка и каталог её, составленные Н. И. Черноволотом. — Харьков, 1911. — 310 с.; ил.

1. Иван Бецкий (1818–1890) — вихованец Московського та Харківського університетів. Видавець одного з перших українських літературних альманахів «Молодик» (1843–1844). Колекціонер. У 1856–1858 рр. презентував Харківському університету 543 живописні твори, згодом — гравюри та видання з історії мистецтва.

Фрідріх Аделунг (1768–1843) — літературознавець, лінгвіст, бібліограф, історик. Збирав колекції графіки, нумізматики та книг. 1804 р. В. Каразіним у нього було придбано для Харківського університету графічну колекцію західноєвропейських художників числом 2477.

Аркадій Алфьоров (1815–1872) — вихованець Харківського університету, дослідник гравюри, колекціонер. За його заповітом 1873 р. до Харківського університету передані

50 творів живопису, 421 аркуш оригінальної графіки, близько 3000 гравюр, книги з мистецтва тощо.

Аполлон Матушинський (1829–1890) — вихованець Харківського університету, художній критик. За його заповітом 1886 р. до Харківського університету надійшли 57 гравюр, акварелі, скульптура, кілька творів масляного живопису, 2000 книг з мистецтва, фототека з 237 творів мистецтва тощо.

2. *Редин Е. К.* Музей изящных искусств и древностей Императорского Харьковского университета (1805–1905): К истории Харьковского Императорского университета // Записки императорского Харьковского университета. — Харьков, 1904. — Кн. 3. — С. 43–106.

3. *Редин Е. К.* Преподавание искусств в Императорском Харьковском университете // Записки императорского Харьковского университета. — Харьков, 1905. — Кн. 4. — С. 81–115.

4. *Кларк К.* Нагота в искусстве: Исследование идеальной формы / Пер. с англ. — СПб, 2004.

5. *Редин Е. К.* И. Е. Бецкий и музей изящных искусств и древностей Харьковского университета. — Харьков, 1901.

6. *Побожій С. І.* Становлення й розвиток мистецтвознавства у Харківському університеті (1805–1920 рр.): Дис. ... канд. мистецтвознавства. — К., 1993.

7. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / Под ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багаляя. — Репринтное издание. — Харьков, 2007.

Анотація. У статті в хронологічному порядку аналізуються друковані мистецькі каталоги ХІХ — початку ХХ ст., визначається їх роль у вивченні колекцій Харківського університету та зв'язок зі становленням мистецтвознавчої школи й мистецького музейництва Словідської України.

Ключові слова: друковані каталоги, мистецькі колекції, Харківський університет.

Summary. In article in a chronological order the printed art catalogues XX — the beginnings of the XX-th centuries are analyzed, their role in studying of collections of the Kharkov university, relation with formation of art criticism school and art museology Slobodsky Ukraine is defined.

Keywords: the printed catalogues, art collections, the Kharkov university.